

لـباری گرفتـ کا نی نووس و خاـبـ ندییـوـ . . سا مان*

وێک چـن ئـمـی کورد نیشتمانـکـمان بـسـر چـند وـا تـکـدا بـشـکـراوـ،
زمانی نـتـوـی سـردـست باـاـدـستی بـسـر زمانـکـماندا هـیـ،
زمانـکـمان بـسـر چـند زار و بنزارـکی سـرـکـیدا داـبـشـ بوو و
هـریـک لـو زارانـش خاـوـنی خـسـتـکی تـایـبـتی خـیاـن کـ
نـگـدانـوـی فرـچـشـنیی فرـهـنـگی و جوگرافیای گـلـکـمانـ. مخابن
هـشتا زمانـکی پـوـرمان بـ گشت زار و بنزار کوردییـکان نیـ.
هاوکات دـبینـ لـ ووی ئـلفوبـ و ئـنووسـشـوـ، ئـنووسـکی پـوـر
و هاوبـشـمان بـ نووسـینی تـکـستـکانمان نیـ. بـ دـنـیا یـیـو
بـاوبوونـوـی بـرفراوانی جوگرافیای زمانی کوردی یـکـکـ لـ
هـکار سـرـکـییـکانی فرـچـشـنیی زار کوردییـکان، بـو پـیـیـی
دـفـرـک و ناوچـیـک بـ سروشتی خـی، شـوـزاری تـایـبـتی خـی پـر
پـ داوـ، ئـوـشـ نـگـدانـوـی مـژوو و شـنبیری ناوازی خـیـتی.
هـر بـیـش زمانی کوردی بـ یـکـک لـو زمانانـ دادـنـت کـ
دـوـمـند بـ فرـچـشـنیی فرـهـنـگی.

فرـچـشـنیی شـوـزارـکان لـ زمانی کوردیدا بـگـیـ دـوـمـندی
فرـهـنـگیـ. ئـم فرـچـشـنیی نـگـدانـوـی مـژوو دوورودرـژـی
کوردـ، بـ درـژـایی سـدـکان کارکردنـ لـگـ فرـهـنـگ و گـلـانی
جـراوجـردا. چونکـ لـ گـای ئـم زارانـوـ، مـرـفـ دـتـوانـت لـ
مـژوو کورد و شارستانییـتـکی و کارلـکی لـگـ ژینگـی
دـوـرـوـبـریـدا بـگات.

زمانی کوردی جگـ لـ فرـچـشـنیی شـوـزار، میراتـکی دـوـمـندی
ئـدـبی لـخـ دـگـرت کـ لـ ژانـرـکانی شیعـر، ئـدـبیاتی فـلـکلـر و
چیرـکی مـژووی پـک هاتووـ. ئـم میراتـ ئـدـبیـ گوزارشت لـ
حیکمـت و ئـزمـوونـ مـیـیـکانی گـلی کورد دـکات، هـروـهـا
نـگـدانـوـی جوانی زمان و هـزی لـ دـرـبـینی هـست و
بیرـکـکاندا یـ.

سـرـرـای ئـم دـوـمـندی زمانـوانی و فرـهـنـگیـ، زمانی
زمانـکـمان بـرـو و ووی چـندان ئاستـنگ دـبـتـوـ، لـوانـ هـوـدان
بـ پـراوـزخستن و گـشـگیری زمانـوانی کـ بـ درـژـایی مـژوو بـر
کـوتووـ. بـام هـوـوـکان لـ لایـن خودی شـنبیرانی کوردـوه بـ

پاراستنی زمان و بر و پشبردنی و به کاره نانی له ه موو لایه نانی ژیا ندا. پاراستن و پر پر دانی ئم زمان ئ رک کی گرنگ به دست به رکردنی بررد وامی ئم میرات ف ره نگیه به نو کانی دها توومان.

یه کک له و بر به ست و ئاسته نگانهش نه بوونی ئلفوبیه کی یه کگرتوو ه رو ها نووسه کی یه کگرتوو به گشت زار کوردیه کان به تایه تیش له دام زراو چاپه م نیه کانی وک ئه نام و گه فار و ه رو ها ئه ستاشی له گه دا به ه بوونی ئه و ه موو و بهسایت و که نا کوردیه جیا وازانه دیارد یکن و و ای ه بوون وای و به رفری و پر راو نه کی ئازادی نووسین و به رفری، هاوکات له ده لیقه به کاره نانی نووسدا که شه یه کی چار سه ر نه بوون، که به داخ و زه ر جار خودی ئه و نووسه رانه کی که باس له گرفته کانی نووسی کوردی ده کن یان ئه و ده زگا به شنبیریانه کی که سا نه به ده یان که ب چاپ ده کن و به نماییه کانی نووس و خا به ندی پارقه ده کن به و به ووی ه مان ه و که شه یه کی نووس ده بنه و.

دوای پتر له سه ده یه کی له بزاقی چاپه م نی کوردیدا، نه نانه ت به ر له سه ر ته ی بهیسته کان و ده سه ته اتی حکومه انی شه خی نه مر تا ده گات به ئه ستا زمانه کوردی به چنده ان قه ناغ و شه وازی نووس و خا به ندیدا ته په یه و، ئه گه ر جارانه ده قی نووسین به که شه یه یان به گه نام یه م ژوویی به نووسی کلاسیکی کوردی ده نووسرا، که پتر له ژه ر ه ژموونی ئلفوبیه و نووسی عه ره بی و فارسیدا بوو، ئه و دواتر به ه و یه زانایان و زمانناسان و ئه دیبانه کورد تا ده یه کی باش نووسی کوردی له نووسین و چاپه م نیه کانه دا سه رباری ه نه ده که گه انکاری له ره و له و، به نام له دوا یه سانه ه ه ته ی سه ده یه ا برده و ه ه شتا و کوو په ویست ه ره سه قامگیر نه بوو، ئه ستا له چاپه م نی کوردیدا له ئه نام و گه فار و که بیه چاپکراو کان سه رباری ئه و یه که مترین که شه یه نووسمان ه یه، به نام دیسانیش جار جار له و به اوکراوانه دا به و به ووی دیارده یه که ده بینه و ئه ویش ه بوونی فره نووسی یان ه به نووسی له ته کسته کانه دا، واتر ه ره ده زگایه کی اگه یانندن، ئه نام وانی و فره نگیه به گه فار و ئه نام و به او نام کانه نه و، نه نانه ت ه ره نووسه ر که به چاوکردن و جیه جیه کردنی ئه و به نماییه نه کی په شتر له ئه کادیمیای کوردی یان ده زگای سه رده م و چاپ و به او ده کرانه و، دوا جاریش ئه و که بانه یه مامه ستا دیا که هاشمی و دکه ره نه ریمان عه بدو ه، به نگه ئه ستا ناوی نووسه رانه دیکه م له بیر نه به ت، که له سه ر نووس و خا به ندی به چاپیه گه یانده و، دیسان له به اوکراو کوردیه کانه دا نه نانه ت له خودی گه قاری (ئه کادیمیای کوردی) یشدا، به نمونه،

ووبی ووو کمم مگ گرتی هی نووس و خا بی ندی د بین و،
ئیش ه ندک جار سه بار ت ب خ مساری و یان ن زانی ب کاره نانی
ئ و نووس رانی ک ب شک کی ز ریان ه گری ب وانا م ی با ان ل زمان
و ئ د بیاتا ل ت کست هزری کانیا ندا ب کاری د ه نن، ووبی ووو
ه مان ئاست نگ د بین و ک ک ش ی هی نووس و خا بی ندی،
بگومان ه بوونی ئ و ه لانی ش ک م و ز ر کاریگ ریان ل س ر
گ یاندنی چ مک و واتا کانی با ت ک ه ی، ت نانت جاری و ه ی
ه ر ز ر ب ه ش واتا ی کی پ چ وانه ب خو ن ران د گ ی نن،
ه ب کاره نانی خا بی ندیش ل ه ر د ق کی ئ د بی یان هزریدا،
ه مان ک ش و گرتی گ یاندنی چ مک و واتا کانی ل د ک و ت و.
ئستا ل و ب ش ی باشووری کوردستانا ک ب زمانی کوردی ناو ند
د نووسین و د خو نین و با و د ک ی نو، است و ک ن مایی
نووس کی پ و ر و ستاندارد مان ه ی و ب م دیاردی ه بوونی ئ و
ه موو ه نووسی ه کار ک ی چی، تا چ ندیش کاریگ ریان ل
س ر زمانی ستانداردی کوردی ناو ند-زاری س رانی، چونک ل و ب ش ی
د ق ری بادینان تا اد ی کی ز ر سه بار ت ب جیاوازی ه ندک پ یف
و زار او و د ست واژ و د ر ب ی ن، ن مایی کانی نووسیش جیاواز
د بن.

ئ م ل ئ زموونی د رکردنی گ قار ک مان (گ قاری زماناسی
و رزی زمان و زار)، نووسینی ز رین ی ئ و نووس ر و تو ئ ر
ب زانی ک ل و گ قار دا و تار و تو ئ زین و کانیا ب با و
د ک ن و، ما یان ئا و ب ت، ب م ه میش م ر جی س ر کی
با و کردن و ی با ب ت کانیا ئ و بو ک ب ه ی ش و ی ک نا ب ت
ئ م د سکاری نووس ک یان ب ک ی ن، ئ م دا واکاری ش وای ل ئ م
کردو و ب ران ب ر ه ی ک د ست وسان بین ک خ مان ق ناع تمان پ ی
نی و ن بو، ب م ب ب ر د وامی و شک ی گ قار ک مان ناچاریش
بووین ل س ر خواستی ئ وان وک خ یان د ق کانیا ب با و ب ک ی نو و
ه ر ب د نیایش من نام ی ه موو ئ و ب زانی م لای ک ج خ ل
دا واکاری کانیا د ک ن و ک نا ب ت د سکاری ش وازی
نووس کانیا ب ک ر ت، دیار ئ و ه چن ب زانی ش ک خ ب خشان
ل و گ قاری ئ م دا ها وکار بوون، س رباری شار زایی و ئ زمونیان
ل بواری نووس و خا بی ندیدا، ب م چونک ئ وانی ش دوو چاری
ه مان ه د ب و ه ر چ ند ه ری ک و ب پ ی توانا و کارام یی و
ئ زموونی خ یان ب و کار دا اپ رموون، ب م ه بوونی چ ند
ه ی کی نووسی ک ئ م دیارد ی ل ز رین ی چاپ م نی
کوردی کاندا ب ز قی ب دی د ک ر ت، تا اد ی ک مای ی نجانندی
ب شک ل خو ن ران و نووس رانی ش بوو، ل وانه ش خودی خ م، ن گ

هه بوونی هه یه کی چاپ یان له کاتی فانتگه یندا هه کاره کی سه ره کی بووه که به سه ره هه چنی گه فاره کی نه مه دا ته په بووبه، دیاره نه مه له به بایه خیه وهه کانی نه مه به به رده وامیه ده چوواندنی نه وه گه فاره کهم ناکاته وه، که هاوکاران و هاوهه یانی نزیک له وه گه فاره نه مه ده زانن به چی ده رده سه رییه که نه وه گه فاره زمانناسیه ده رده که یه له په وه ندیه به رده واممان به دابینکرنی وتار و توه ژینه وه زمانناسیه کهان، چونکه خو نه رانی هه ژا و نووسه رانی ده سه زی په یف و زمانه کوردی ده زانن که نووسین له بواری زماناسیدا چونکه کاری ئیلیه ته (نوخه) یه، تا اده یه کیش توه ژینه وه ی زمانناسیه په ویستیه به چه ندان په راوهه ز و سه رچاوه ی زانسته هه یه و په سه کاره کی ده گمه نیشه واته نه گه ر نه وه که له هه گرانی به وانام به به زانسته یه کانی سه ره زمانه کوردی ده یه وه ده بینن که مترین هه وه ی نووسینه زمانناسیه لای نه وه به نه زاننه به دی ده کرهن، نه نگه به پاساوه نه وه له بیان نووه که یان نه وه به ته که نه مه به نه زاننه هه ره به ته نه به به رزهوونه وه ی په ی زانسته فریای توه ژینه وه که یان ده که ون، به یه قسه کردن له سه ره پرس و گرفتی نه نووس و خا به ندی له به اوکراوه کوردیه کهاندا که شه یه کی تاز نه یه، به ده نیاییشه وه تا نه مه ی کورد نه بین به خاوه نی یاسایه کی چاپه مه نی که په یوه سه ته به نه یاسایشه زمان و ئاسایشه نه ته وه ییمانه وه دواتر تا نه بین به خاوه نی زمانه کی ستانداردی کوردی نه سه ته مه له وه وه دا بتوانین وا به سانایه چاره سه ره یه گرفتی نه نووس و خا به ندی به یه و بین به خاوه نی نه نووسه کی په وه ره و ستاندارد.

• سه ره نووسه یه گه فاره زمانناسیه (زمان و زار)